

Peter Jordens

De Ploeg
op Schiermonnikoog

Peter Jordens

**De Ploeg
op Schiermonnikoog**

 W BOOKS

Inhoud

1 Ploegschilders op
de Waddeneilanden **6**

2 De Ploeg op
Schiermonnikoog **16**

3 Schiermonnikoog
ontwaakt. Een Wonder
van Stilte (J.G. Jordens) **34**

4 Het duinlandschap
van Schiermonnikoog **42**

An abstract painting with swirling colors of blue, green, and red. A small red building is visible in the upper right. The painting has a textured, expressive style.

5 Jan Jordens: **196**

spar, waterverf 1949

(W. Jos de Gruyter)

6 Strepen, stippen en **198**

**arabesken. 'I work inside out,
like nature' (Jackson Pollock)**

7 Een verheugde hommel **208**

8 Kunstenaar des 'wordens' **212**

Met dank aan **237**

Colofon **239**

Toen in 1918 een aantal jonge Groningse kunstenaars, onder wie Jan Wiegers, Johan Dijkstra, Jan Altink, George Martens en Siemen Steenmeijer, geïnspireerd door de nieuwe schilderkunst van Van Gogh

Ploegschilders op de Waddeneilanden

besloten had een kunstkring op te richten, had men behoefte aan een passende naam. Het was de tijd van het modernisme, de tijd waarin de avant-garde niet meer schilderde 'naar de natuur' maar 'in de natuur'. Jan Altink bedacht de naam 'De Ploeg': "omdat er in Groningen niet zoveel te doen was op kunstgebied, dacht ik aan ontginnen en dus aan ploegen." ¹

Kort na de oprichting van de Groninger Kunstkring De Ploeg meldde zich ook Jan Gerrit Jordens aan als lid. Hij was tekenleraar aan de Rijks HBS in Groningen en voormalig lid van het schildergenootschap St. Lucas in Amsterdam. Als kunstschilder kende hij het Franse en Nederlandse expressionisme en voelde hij zich onmiddellijk thuis bij de modernistische aspiraties van de nieuwe kunstenaarsvereniging (afb. 1).

De leden van de Groninger Kunstkring De Ploeg schilderden met olie- en waterverf en experimenteerden met grafische technieken als etsen, hout- en linoleumsnijden. Jan Jordens, opgeleid als lithograaf bij de Firma Lankhout in Den Haag, heeft als enig Ploeglid ook veel lithografisch werk gemaakt. Hoewel De Ploeg veelal geassocieerd wordt met de landschapsschilderkunst van het Hoge Land, het cultuurlandschap ten noorden van de stad Groningen, hebben de Ploegschilders naast het landschap ook het stadsleven in beeld gebracht, maakten ze portretten en werkten ze naar model. De kust van de Waddenzee en ook het polder- en duinlandschap van de Waddeneilanden worden pas later en bij slechts enkele Ploegschilders een thema.

De eerste Ploegschilder die een bezoek bracht aan één van de Waddeneilanden was Jan Wiegers. Eind jaren dertig heeft hij op Ameland enkele landschapsschilderijen gemaakt waarin de waddendijk een prominente plaats inneemt (afb. 2, 3 en 4). Nu eens zorgt de hoge horizon voor een vervreemdend perspectief waardoor de dijk niet ergens in de verte verdwijnt, dan weer is de dijk overheersend aanwezig door volume of kleur. Zo staat de dijk, bedoeld om met zijn volle gewicht het kwetsbare cultuurlandschap te beschermen tegen de vernietigende krachten van water en wind, symbool voor onverzettelijkheid, voor emoties als standvastigheid en betrouwbaarheid.

Ook nadat Jan Wiegers in 1953 was benoemd als hoogleraar aan de afdeling Vrije Kunst van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, bleef Ameland

1 De Ploeg in februari 1919. Staand links Jan Jordens met naast hem Johan Dijkstra. In het midden Jan Wiegers met baret. Schuin achter hem Jan Altink en naast hem George Martens met bokshandschoenen. Vooraan Siemen Steenmeijer, de fotograaf.

zijn favoriete Waddeneiland. Hij ging er meerdere malen heen om in de duinen en op het strand te schilderen en te tekenen (afb. 5 en 6). In deze periode herkennen we zijn belangstelling voor de oude Chinese schilderkunst in een aantal “vlot gepenseelde inkttekeningen van zee, duinen en - wat hij met inkt verzweege - de eindeloze waddenruimte.”²

George Martens hield van mensen in zijn omgeving, zijn schildervrienden in het bijzonder. Die nam hij graag mee voor een boottocht met zijn tjalk de Alida over de Waddenzee. Dan werd er ook geschilderd. Zo legde hij in 1931 een scene vast op de aanlegdam van Schiermonnikoog (afb. 7). Zijn oog was gevallen op twee dames die leunend tegen de reling van de veerboot met belangstelling kijken naar de Alida rechts op de achtergrond. Een jaar later maakt Martens in de duinen van Schiermonnikoog een schilderij met links op de achtergrond de vuurtoren. Op het herkenbare brede Noordzeestrand schildert hij met enkele toetsen verf de mens in al zijn nietigheid. Die indruk wordt nog versterkt doordat de beschouwer vanaf een duintop op het strand neerkijkt (afb. 8).

Johan Dijkstra had net als George Martens een eigen boot. Daarmee voer hij naar Ameland en Terschelling. In zijn schilderijen toont hij geen bijzondere belangstelling

“De objecten komen vanzelf”, aldus

Jan Gerrit Jordens. Hij trekt de gele deur van zijn huis aan de H.W. Mesdagstraat 30 in Groningen achter zich dicht om ergens in de buurt te gaan zitten tekenen. Een

De Ploeg op Schiermonnikoog

geliefde plek binnen loopafstand is het Noorderplantsoen, maar hij neemt de fiets wanneer het een dag is om ergens in de bosrijke omgeving ten zuiden van Groningen op het Landgoed De Braak of Vosbergen, in het heuvelachtige gebied van de Appelbergen of bij de veenplas van het Friescheveen een rustig plekje op te zoeken (afb. 1 en 2).

Bos, Duinen en strand

Altijd heeft Jan Jordens wel een schetsboek bij zich, een potlood, inkt of waterverf. Hoewel hij ook wel te vinden is in het weidse cultuurlandschap van het Hoge Land ten noorden van Groningen, gaat zijn voorkeur uit naar de ongerepte natuur van het bos of het veen.

De Noordzeekust is een geliefd reisdoel voor de zomervakantie. Zo reist hij in 1922 naar Norderney, een van de Duitse Waddeneilanden, om daar aan het strand te gaan tekenen (afb. 3). En wanneer hij geen papier bij zich heeft, tekent hij gewoon op de lege pagina's van een boek. Het naaktstrand is in 1930 het doel van een reis naar Helgoland, een ander Duits Noordzee-eiland (afb. 4 en 5). Beide eilanden zijn de inspiratiebron voor enkele opmerkelijke etsen. Het is zijn eerste non-figuratieve grafiek.

Met zijn zus Nelly en haar dochters Lien (Jeikelina), Coos (Jacoba) en Ietje (Marie) maakt hij in 1930 ook nog een uitstapje naar 'Knocke s/Mer' getuige de briefkaart met een berichtje en een snelle schets voor thuis (afb. 6).

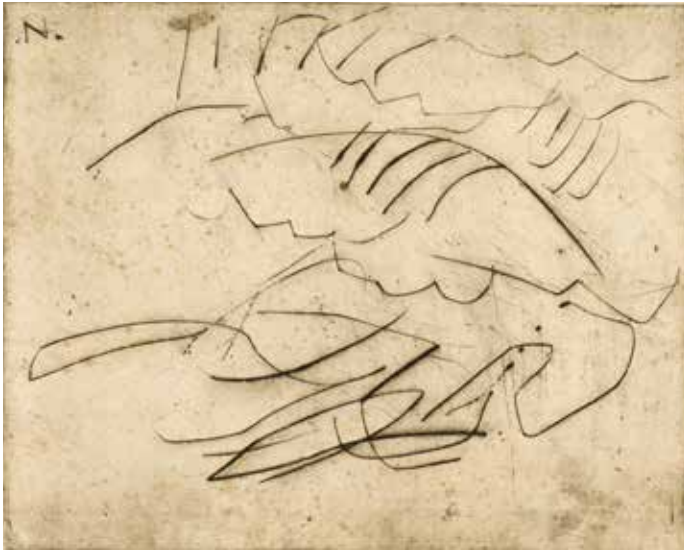
Schiermonnikoog

Na zijn pensionering in 1948 gaat Jan Jordens samen met zijn vrouw Jet voor een korte zomervakantie naar Schiermonnikoog (zie hiervoor: **Ploegschilders op de Waddeneilanden**, 6-15). Daar kunnen ze logeren in Villa Opduin (afb. 7). Ook in de volgende jaren maken ze dankbaar gebruik van de mogelijkheid om 's zomers voor een aantal weken hun intrek te nemen in 'Opduin'. Dat doen ze van 1948 tot 1959, alleen in 1954 zijn ze er niet. Ze raken gehecht aan het duinlandschap, de ongerepte natuur en 'het wonder van stilte'. Het is in deze omgeving dat Jan Jordens de vrijheid van het kunstenaarschap ontdekt (afb. 8, 9 en 10).

1 Jan Jordens, *Appelbergen*, ca. 1920, olieverf op board, 24 x 29 cm [part. coll.]

2 Jan Jordens, *Friescheveen*, ca. 1935, olieverf op doek, 60,5 x 40,5 cm [part. coll.]

3 Jan Jordens, *Norderney*, 1922, ets, 25 x 29,5 cm [part. coll.]

4 Jan Jordens, *Helgoland*, 1930, ets en droge naald, 20 x 24,5 cm [part. coll.]

5 Jan Jordens, *Helgoland*, 1930, ets en droge naald, 24,5 x 20 cm [part. coll.]

6 Jan Jordens, *Coos en letje aan het strand in de zon*, 1930, pentekening op briefkaart, 14,5 x 10,5 cm [part. coll.]

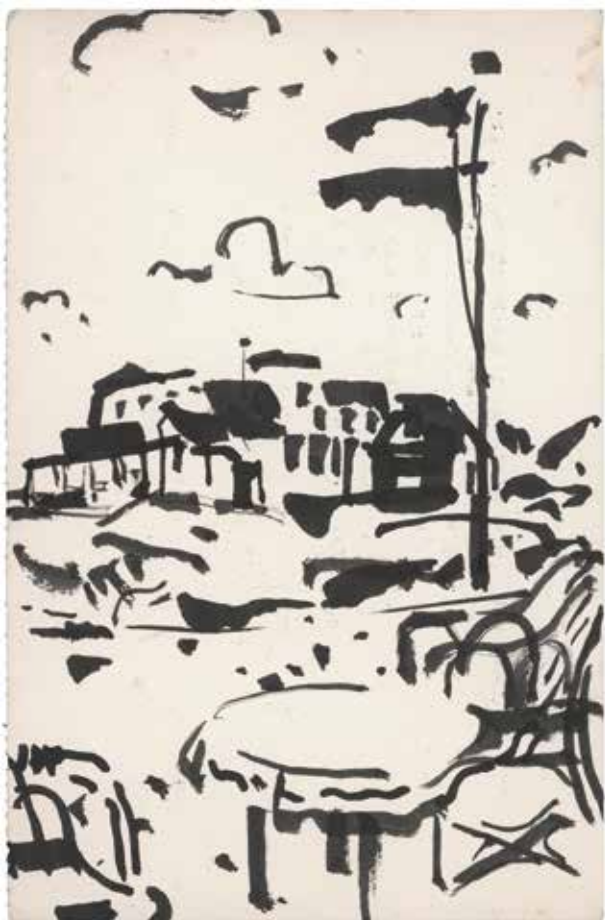

7 Jan Jordens, *Villa Opduin*, 1957, waterverf [part. coll.]

Wanneer het weer het maar enigszins toelaat, trekt Jordens in gezelschap van zijn hond Max eropuit om ergens in de duinen of in het bos een rustig plekje te vinden (afb. 11, 12 en 13). Nadat hij zich heeft geïnstalleerd op een klapstoeltje, neemt hij de tijd om alles wat er te zien, te horen en te ruiken is in zich op te nemen. De glooiende duinen, het glinsterende helmgras en de ruige ondergroei, de stakerige dennenbomen en de sierlijke sparren, de oranje duindoorn en het blauwe duinviooltje, de klieuwende meeuwen en de tsjilpende duinpiepers. Hij haalt zijn kwasten, inktpen, waterverf en wat hij verder nodig heeft tevoorschijn en gaat zitten schetsen en verven. Aanvankelijk nog naar de natuur. Maar al gauw moet de realiteit

wijken voor de expressie. Het gevoel van vrijheid dat het duinlandschap oproept, maakt dat de zintuiglijk waarneembare, fysieke werkelijkheid opgaat in een zelfgecreëerde emotionele werkelijkheid, een bovenzinlijke sensatie, die bepalend is voor de creativiteit van zijn kunstenaarschap.¹

In een artikel in het Vrije Volk van dinsdag 12 juni 1951, schrijft Jordens over het voorrecht om voor langere tijd op het eiland te kunnen wonen en werken.² De duinen met hun hooften, bepekelders en gloppen vormen het landschap waar hij zijn inspiratie vindt.³

8 Jan Jordens, *Gezicht vanaf Opduin op het strandhotel*, 1951, inkt, 17,5 x 11,5 cm [part. coll.]

9 Jan Jordens, *Gezicht op zee vanuit Opduin*, 1951, inkt, 9,5 x 13,5 cm [part. coll.]

10 Jan Jordens, *Huisjes aan de badweg*, 1951, inkt, 8,5 x 12,5 cm [part. coll.]

2 17548, waterverfen potlood, 30 x 43 cm; vs.: #3 [part. coll.]

3 z.d., waterverf en potlood, 30 x 43 cm; vs.: #2 [part. coll.]

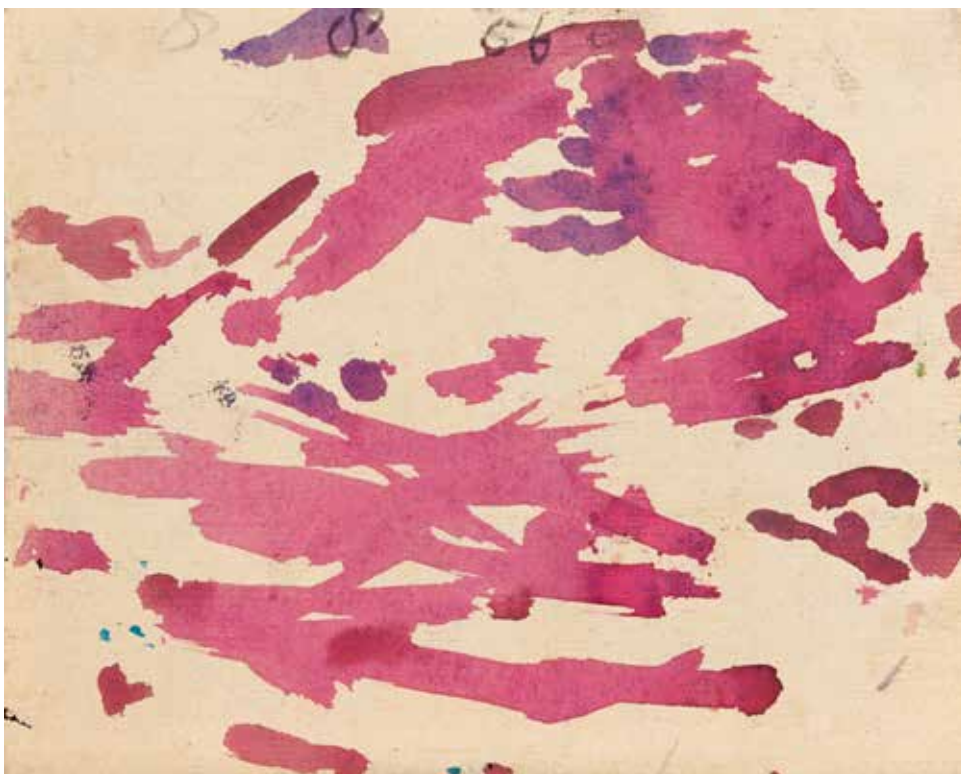

17 z.d., waterverf met zand, 35 x 25 cm [part. coll.]

8 4856 JOR, krijt, 20 x 29 cm [part. coll.]

9 8856, waterverf, 14 x 17 cm [part. coll.]

10 IV VIII '56, ecoline en waterverf, 13 x 15,5 cm [part. coll.]

Colofon

Uitgave

WBOOKS, Zwolle

info@wbooks.com www.wbooks.com

Auteur

Peter Jordens jordeo74@planet.nl

Vormgeving

Meindert Spek, info@hareninvorm.nl

Beeldmateriaal is ter beschikking gesteld door:

- Brücke Museum
- Groninger Museum
- Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen
- Museum Belvédère
- Museum De Casteelse Poort
- Singer Laren
- Stedelijk Museum Amsterdam
- Stedelijk Museum Alkmaar

Deze uitgave is financieel gesteund door:

- Het Cultuurfonds Fryslân
- Kunsthandel-Galerie Richard ter Borg
- Leutscher-Hazelhoff Fonds van Stichting Beringer Hazewinkel
- SK&L Fonds
- Stichting De Ploeg
- Stichting Koops-Stange Fonds

© 2025 WBOOKS Zwolle / de auteur

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2025

ISBN 978 94 625 8687 1 NUR 646

Brücke Museum

GRONINGER
MUSEUM

het
Cultuurfonds

Richard ter Borg
kunsthandel / galerie / veiling

Kunstsammlung
Nordrhein-Westfalen

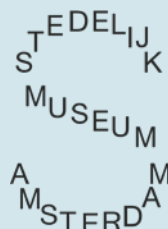
Museum Belvédère

Schiermonnikoog
Festival

SINGER LAREN

SK&Lfonds

STEDELIJK
MUSEUM
ALKMAAR

STICHTING
KOOPS•STANGE
FONDS

Jan Gerrit Jordens (1883-1962), prominent lid van de Groninger Kunstkring De Ploeg, heeft zich binnen de modernistische schilderkunst doen kennen als een zeer ontvankelijke, maar zichzelf blijvende, vrije geest: 'een schilderend musicus die steeds variaties speelt op zijn eigen thema's of op thema's van anderen'. Na zijn pensionering in 1948 komt zijn kunstenaarschap tot volle wasdom tijdens een terugkerend verblijf op Schiermonnikoog. Alles achter zich latend ervaart hij in de stilte van het duinlandschap een ultiem gevoel van vrijheid. In zijn aquarellen is de relatie met de werkelijkheid eerst nog herkenbaar aanwezig maar maakt uiteindelijk plaats voor een abstract orgiastisch spel van kleuren, strepen, toetsen en vegen.

9 789462 586871

WWW.WBOOKS.COM